

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
-----------------------------	----------

Capitolul 1

Economia mondială la începutul secolului XXI	7
---	----------

1.1. Conceptul de economie mondială. Economia mondială ca realitate dinamică.....	7
1.1.1. Reflectarea fenomenelor specifice economiei mondiale în gândirea economică	13
1.2. Originile, evoluția și etapele devenirii economiei mondiale	20
1.2.1. Etape în formarea unei economii la scară globală.....	22
1.3. Caracteristici ale economiei mondiale contemporane	24
1.4. Regionalizarea și globalizarea	27
1.5. Societatea informațională: de la o lume materială către o lume virtuală	29
1.5.1. Societatea informațională și Internetul - Scurtă istorie	35

Capitolul 2

Economia mondială ca sistem dinamic	40
--	-----------

2.1. Componentele sistemului economiei mondiale	40
2.1.1. Clasificarea economiilor lumii	41
2.2. Creșterea și dezvoltarea economică – forțe motrice ale schimbărilor din economia mondială.....	47
2.3. Raporturile de forțe pe plan mondial și factorii determinanți ai puterii	56
2.4. Ordinea economică mondială. Mutații în raporturile de putere pe plan mondial în perspectiva primei jumătăți a secolului XXI	59

Capitolul 3

Economia țărilor dezvoltate	66
--	-----------

3.1. Locul țărilor dezvoltate în economia mondială	66
3.2. Caracteristici comune țărilor dezvoltate	68
3.3. Modele de evoluție istorică și dezvoltare.....	72
3.3.1. SUA ca principală putere economică a lumii contemporane	73
3.3.2. JAPONIA: miracol economic sau arta de a munci.....	77
3.3.3. OLANDA sau liderul capitalismului timpuriu	78
3.3.4. Modelul renan, economia socială de piață sau capitalismul cu față umană.....	79
3.3.5. SUECIA sau modelul celei de a treia căi	80
3.4. Forme de asociere și cooperare specifice țărilor dezvoltate	81

Capitolul 4

Societățile transnaționale	83
4.1. Locul societăților transnaționale în economia mondială	83
4.2. Elemente caracteristice ale societăților transnaționale	84
4.3. Forme de manifestare a societăților transnaționale în economia mondială.....	85
4.4. Managementul strategic al societăților transnaționale.....	86
4.5. Mobilitatea internațională a activităților economice: delocalizarea și relocalizarea producției.....	92
4.6. Relația societăți transnaționale - globalizare	93

Capitolul 5

Economia țărilor în dezvoltare	96
5.1. Abordări internaționale privind conceptul de țară în dezvoltare	96
5.2. Caracteristici comune țărilor în dezvoltare	99
5.3. Abordări teoretice privind cauzele subdezvoltării	100
5.4. Principalele țări în dezvoltare	102
5.5. Perspective ale țărilor în dezvoltare la începutul secolului XXI.....	110
5.5.1. Dificultăți actuale în depășirea subdezvoltării	111
5.5.2. Inițiativa Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului.....	112

Capitolul 6

Structuri de integrarea economică interstatală ca actori globali	113
6.1. Principalele tipuri de integrare economică interstatală	113
6.2. Uniunea Europeană.....	115
6.2.1. Formarea Uniunii Europene în contextul proceselor de cooperare și integrare economică interstatală postbelice.....	115
6.2.2. Premize ale succesului integrării economice interstatale vest-europene	119
6.2.3. Evoluția extinderii Uniunii Europene prin aderarea de noi membri : 1957 - 2007.....	121
6.2.4. Politici comune ale Uniunii Europene și implicațiile lor asupra economiei mondiale.....	122
6.2.4.1. Politica Agricolă Comună	122
6.2.4.2. Politica Comercială Comună.....	125
6.2.4.3. Politica în domeniul concurenței	126
6.2.4.4. Uniunea economică și monetară.....	129
6.2.5. Perspective privind adâncirea integrării în cadrul Uniunii Europene	133
6.2.5.1. Încercarea de a adopta un Tratat Constituțional European.....	134
6.2.5.2. Tratatul de la Lisabona	135

6.2.5.3. Implicațiile crizei economice declanșate în 2008 asupra Uniunii Europene	136
6.2.6. Uniunea Europeană la începutul secolului XXI	136
6.3. Acordul de Comerț Liber Nord-American – NAFTA	138
6.4. Alte organizații de integrare economică interstatală.....	140
6.4.1. Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS)	140
6.4.2. Comunitatea Andeană	141
6.4.3. Piața Comună a Sudului (Southern Common Market – MERCOSUR)	141
6.4.4. Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (Association of South-East Asian Nations – ASEAN).....	142
6.4.5. Inițiativa de Cooperare Economică Asia – Pacific (Asia – Pacific Economic Cooperation – APEC).....	143
6.4.6. Organizații de comerț liber din Africa.....	144

Capitolul 7

Sistemul monetar internațional și balanța de plăți.....	145
7.1. Relațiile monetare internaționale	145
7.2. Evoluția sistemului monetar internațional	145
7.2.1. Etalonul aur (Gold standard)	146
7.2.2. Etalonul aur – devize (aur – dolar) – Dollar-Based Gold Standard. Sistemul Bretton Woods	147
7.2.3. Sistemul monetar internațional după 1971	149
7.3. Instituțiile specifice sistemului monetar internațional de la Bretton Woods	149
7.3.1. Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (Banca Mondială).....	150
7.3.2. Fondul Monetar Internațional.....	153
7.4. Balanța de plăți: caracteristicile și conturile acesteia	157
7.4.1. Echilibrarea balanței de plăți	159

Capitolul 8

Fluxurile comerciale și financiare internaționale	161
8.1. Fluxurile comerciale internaționale	161
8.1.1. Comerțul internațional și economia mondială.....	161
8.1.2. Trăsăturile comerțului internațional	161
8.1.3. Caracteristici ale prețurilor internaționale	164
8.1.4. Balanța comercială și participarea la schimburile comerciale internaționale.....	165
8.1.5. Bariere în calea comerțului internațional	166
8.1.6. Metode de promovare a comerțului internațional	169
8.1.7. Instituții multilaterale în domeniul comerțului internațional.....	170

8.2. Fluxurile internaționale de capital	173
8.2.1. Particularități ale fluxurilor internaționale de capital	174
8.2.2. Derularea operațiunilor specifice fluxurilor internaționale de capital	178
8.2.3. Globalizarea piețelor de capital și tranzacțiile on-line	178

Capitolul 9

Fluxurile mondiale de investiții străine directe.....	180
9.1. Sfera de cuprindere a investițiilor internaționale	180
9.2. Importanța investițiilor străine directe ca formă de manifestare a investițiilor internaționale în cazul României.....	183
9.2.1. Forme de manifestare și indicatori de măsurare ai investițiilor străine directe	184
9.3. Globalizarea și investițiile străine directe	185
9.3.1. Importanța investițiilor străine directe în contextul economiei mondiale.....	186
9.4. Tendințe în evoluția investițiilor străine directe la nivel mondial	189
9.4.1. Evoluții la nivel mondial ale investițiilor străine directe în perioada 2004 - 2011: perioade de avânt și de declin	189
9.4.2. Evoluții pe termen lung ale fluxurilor mondiale de investiții străine directe de intrare, pe grupuri de țări	193
9.4.3. Evoluții pe termen lung ale fluxurilor mondiale de investiții străine directe de ieșire, pe grupuri de țări	195
9.4.4. Perspective ale fluxurilor mondiale de investiții străine directe în perioada 2011 - 2012	196
9.4.5. Perspective cu privire la evoluția fluxurilor de investiții străine directe în perioada 2011 - 2012.....	198
9.4.6. Principalele țări de origine și de destinație pentru fluxurile de investiții străine directe în perioada 2010 - 2012.....	199
9.4.7. Perspectivele orientării pe domenii de activitate a fluxurilor mondiale de investiții străine directe în perioada 2010 - 2012	201
9.4.8. Fuziunile și achizițiile internaționale – componente esențiale al fluxurilor mondiale de investiții străine directe	202
9.5. Tendințe în domeniul politicilor vizând investițiile străine directe	204
9.5.1. Evoluții în planul politicilor investiționale.....	204
9.5.2. Tendințe în domeniul acordurilor internaționale privind investițiile străine directe	206
9.5.3. Evoluția protecționismului în sfera relațiilor investiționale în contextul crizei economice mondiale.....	208
9.6. Concluzii: Investițiile străine directe înainte și după declanșarea crizei economice mondiale	212

Capitolul 10

Caracterul obiectiv al forțelor motrice ale schimbărilor structurale

din economia mondială.....	214
10.1. Criza economică ca început al manifestării unor schimbări structurale profunde în economia mondială – privire de ansamblu asupra economiei mondiale și a raporturilor de putere.....	214
10.2. Economia mondială și factorii obiectivi ai schimbării la orizontul anilor 2020 - 2030.....	218
10.3. Economia mondială la orizontul anilor 2025 – 2030 – trenduri și implicații ale acestora.....	228
10.4. O nouă paradigmă a dezvoltării economice mondiale: între coordonare și fragmentare.....	233

Capitolul 11

Reacții ale unor actori statali și instituționali față de tendințele

manifestate în economia mondială.....	237
11.1. Bazinul Atlanticului și al Pacificului – semnificațiile transferului de putere economică.....	237
11.2. Poziția Uniunii Europene privind perspectivele sale în economia mondială la orizontul anilor 2030 - 2050.....	242
11.3. Evoluții posibile și riscuri pentru Statele Unite ale Americii în context global la orizontul anilor 2050.....	249
11.4. O nouă ordine mondială 2030 – 2050.....	254

Bibliografie selectivă.....	259
------------------------------------	------------

Prof.univ.dr. Florin BONCIU

**ECONOMIA MONDIALĂ
A SECOLULUI XXI: O LUME
MULTIPOLARĂ ÎN CĂUTAREA
UNEI NOI PARADIGME**

Cuvânt înainte

Din multe puncte de vedere anul 2008 a marcat începutul unei noi perioade în devenirea economiei mondiale. Pentru foarte mulți oameni acest an a însemnat începutul unei perioade de criză, denumită mai întâi financiară, apoi economico-financiară, inițial criză mondială și mai apoi, după câțiva ani, de fapt o criză a vechii ordini mondiale, o criză care nu a afectat de fapt toate economiile lumii și care, în mod cert, a rescris ierarhiile mondiale.

Din perspectiva anului 2012 se constată că economia mondială devine din ce în ce mai interconectată, că oportunitățile sunt la fel de multe, dacă nu mai multe decât provocările, că viitorul devine mai important decât prezentul și că momentele de schimbare profundă se accelerează și se înmulțesc. Pentru a da doar câteva exemple de schimbări profunde care au avut loc după declanșarea crizei din 2008 – 2009: existența monedei unice euro a fost pusă sub semnul întrebării și Uniunea Europeană devine tot mai clar o construcție care trebuie regândită din temelii; China a devenit în 2011 a doua economie a lumii și se pregătește să o depășească în termeni nominali pe cea a SUA până în 2020; SUA au devenit un exportator net de energie din 2011 datorită utilizării unor noi tehnologii; efectele schimbării de climă se pot constata doar privind pe geam.

Poate că nimic nu reflectă mai mult cât de schimbată este economia mondială de azi față de cea din urmă cu un deceniu decât o afirmație făcută de Jim O'Neill, cel care a inventat în 2001 acronimul BRIC pentru a defini noile puteri economice de mâine, care a arătat că în 2012 economia Chinei produce în 11 săptămâni și jumătate cât produce Grecia într-un an. În contextul crizei prelungite și fără soluție deocamdată din Grecia, mesajul era acela că economia mondială nu va fi deloc afectată chiar dacă Grecia va înceta (figurat vorbind) să mai existe, de vreme ce în termeni economici o valoare echivalentă va fi produsă de China în doar 11 săptămâni și jumătate.

În acest context, marile puteri, precum și institutele de cercetări, privesc cu interes spre 2030 și 2050 pentru a încerca să contureze trăsăturile economiei mondiale de atunci, pentru a înțelege și accepta schimbările inevitabile, pentru a merge în direcția schimbărilor și nu împotriva lor. Lumea de mâine va avea câștigători, dar, în mod clar, va avea și perdanți. Într-o anumită măsură, dar nu în totalitate, va depinde de fiecare în ce tabără se va afla.

Această lume complexă și în transformare, o lume multiplolară și volatilă, este lumea în care tinerii de azi se pregătesc pentru a deveni specialiștii mâine, fie că

se vor ocupa de comerț exterior, transporturi, asigurări, operațiuni bancare, informatică, marketing sau management.

Pentru a asigura o privire de ansamblu asupra acestei lumi în schimbare, cursul de față urmărește să prezinte devenirea economiei mondiale ca proces istoric, precum și pe principalii actori care se manifestă în spațiul mondial.

Un accent deosebit se pune pe ideea de dinamică, de schimbare continuă a poziției relative a țărilor și entităților economice în cadrul unor ierarhii care depind atât de mult de criteriile în funcție de care sunt realizate.

Din punct de vedere al parcursului cognitiv cursul cuprinde două mari părți: o prima parte care definește ansamblul (economia mondială) și pe participanții din cadrul acestuia (state, corporații, organisme interstatale de integrare); o a doua parte, ce analizează interacțiunile dintre aceștia manifestate sub forma relațiilor monetare internaționale, a relațiilor comerciale, a fluxurilor de capital și a celor de investiții străine directe.

Dat fiind faptul că actuala perioadă marchează începutul unor schimbări sistemice din economia mondială, o parte distinctă a fost dedicată analizei forțelor motrice ale schimbării din economia mondială, precum și prezentării principalelor percepții cu privire la configurația și caracteristicile economiei mondiale la orizontul anilor 2050.

Acest curs este conceput ca un demers interdisciplinar, menit să asigure celor ce îl parcurg abilitatea de a înțelege fenomenele economice care se manifestă la scară globală, și să le ofere posibilitatea de a lua decizii argumentate într-un context global, dinamic și incert.

Prin modul de abordare s-a încercat totodată o îmbinare a tradiției îndelungate, originale și întru totul onorabile din România cu privire la tratarea academică a problematicii economiei mondiale, cu modalitățile mai pragmatice de tratare a unor fenomene din economia mondială, specifice lumii anglo-saxone, prin intermediul unor discipline universitare cum ar fi „International Economics” și/sau „International Business”.

București, octombrie 2012

CAPITOLUL 1

Economia mondială la începutul secolului XXI

1.1. Conceptul de economie mondială. Economia mondială ca realitate dinamică

Deși des folosită, sintagma “economie mondială” nu dispune încă de o accepțiune unanim recunoscută. Varietatea semnificațiilor atribuite pare să constituie mai degrabă rodul eforturilor de conștientizare a unei realități în continuă devenire decât cel al demersurilor interne științei economice. În acest sens, termenul „mondial” reflectă nevoia abordării globale a unei lumi devenite „fără granițe” sub aspectul condiționărilor și influențelor.

Situația este similară celei în care „se compară frecvent istoria cu o pânză țesută de numeroase mâini care, fără să se coordoneze și nici să știe exact ce fac, amestecă fire de toate culorile până ce pe pânză se conturează o succesiune de figuri enigmatice și familiare în același timp. Din punctul de vedere al „duratei scurte”, figurile nu se repetă : istoria este creație neîntreruptă, noutate, regatul unicului și singularului. Dar din punctul de vedere al „duratei lungi”, se percep repetiții, rupturi, reînceputuri, pe scurt, ritmuri „¹.

Numeroși economiști – aparținând unor curente de gândire diferite și împărtășind convingeri social-politice diverse – au început să studieze aceste ritmuri cu „convingerea că există fenomene specifice economiei mondiale”.² Cercetările asupra economiei mondiale ca entitate economică și încercările de a o surprinde printr-un concept specific științei economice au cunoscut o anumită intensificare în anii '70 și '80, după care interesul s-a mutat către fenomenele de globalizare și regionalizare.

Preocupări privind economia mondială, mai ales ca entitate globală din ce în ce mai integrată au revenit în actualitate după declanșarea crizei economice în 2008, precum și în contextul discuțiilor cu privire la o nouă arhitectură a centrelor de putere determinate de ascensiunea Chinei, dar și a altor țări din grupul BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud) corelată cu

¹ O.Paz, Une planete et quatre au cinq mondes, Gallimard, Folio, 1985.

² Bartolomiej Kaminsky, Marek Okolski, Towards a Theory of World Economy, Oeconomica Polona, no.4/1980.

problemele structurale și conceptuale care confruntă Europa, dar și cu o diminuare relativă a poziției SUA.

Aceste preocupări nu au constituit însă numai un efort de integrare conceptuală a unor mutații survenite în realitatea economică, ci și un demers pragmatic vizând identificarea unor soluții.

Ca răspuns la multiplicarea exponențială a oportunităților economice, dar și a efectelor negative ale instabilității în relațiile economice internaționale, s-a încercat adesea, mai ales după primele șocuri petroliere de la începutul anilor '70 și ameliorarea locală sau globală a funcționării sistemului acestor relații.

Combinarea metodelor descriptive (explicative) cu cele normative (modelatoare) a generat, împreună cu dificultățile născute din studiul unei complexități dinamice, o multitudine de abordări.³

În esență, clasică opoziție unitate – diversitate a făcut ca aceste abordări să poată fi grupate în **două categorii principale**, în funcție de unitatea de analiză considerată, respectiv :

- abordări holiste, pornind de la întreg spre părțile componente ;
- abordări atomiste, pornind de la entitățile ce alcătuiesc întregul spre rezultatul interacțiunii acestora.

Abordarea holistă (holos – întreg în limba greacă) cuprinde concepțiile conform cărora procesele economice au loc în cadrul unui întreg aflat într-un proces de dezvoltare. Economia mondială este, sau este pe punctul de a deveni un astfel de întreg și, pe măsura trecerii timpului, coerența și complexitatea sa tind să crească. În consecință, explicarea mecanismului de funcționare a întregului (a economiei mondiale) este o precondiție pentru explicarea mecanismului de funcționare a părților componente.

În acest sens, Jan Tinbergen considera că „devenim tot mai conștienți de faptul că bunăstarea fiecărei țări în parte nu depinde numai de guvernul ei, dar, din ce în ce mai mult de ceea ce se întâmplă în alte țări. Știm, de asemenea, că există adesea conflicte de interese între țări. Dacă scopul nostru este promovarea bunăstării fiecărei națiuni, atunci trebuie să ne întrebăm cum putem organiza mai bine politica economică și socială în cazul unei lumi privită ca întreg. Chiar dacă nu

³ Adrian Brătescu, Florin Bonciu, Contribuții la definirea conceptuală a economiei mondiale, Lucrare publicată în Caietele Laboratorului de Economie Mondială Aplicată, Comerț Exterior, Cercetare a Piețelor Externe și Marketing Internațional, Institutul de Economie Mondială, București, noiembrie 1987.

este posibilă încă stabilirea unui guvern mondial, trebuie să ne încercăm să ne orientăm după întrebarea : ce ar face un guvern mondial ?, în tentativa de a găsi o astfel de politică. Trebuie să facem din interesele lumii ca întreg o bază a propriei noastre politici.”⁴

Un alt economist celebru, Peter Druker, era la mijlocul anilor 80 de părere că „... dinamica economică și-a mutat centrul de greutate de pe planul economiei naționale pe cel al economiei mondiale. De acum încolo, orice țară care dorește să prospere va trebui să recunoască faptul că factorul determinant este economia mondială și că politica economică internă poate avea succes numai dacă promovează – sau cel puțin nu lezează – capacitatea de concurență economică internațională a țării respective.” În opinia lui Peter Druker „economia mondială nu este în curs de transformare, ci s-a transformat deja, atât în privința fundamentului, cât și în cea a structurii ei, iar această transformare este foarte probabil ireversibilă”.⁵

Se poate afirma că astfel de opinii privind diminuarea sau chiar pierderea rolului jucat de statele naționale sunt fondate pe sesizarea unor aspecte rezultate din accentuarea internaționalizării sistemului economic, proces care ar impune considerarea altor unități de analiză decât statul național, fiecare din aceste unități de analiză având un domeniu de decizie diferit, caracterizat prin obiective diferite, responsabilități diverse și posibilități diferențiate.

Astfel de discuții capătă o nouă actualitate în contextul discuțiilor cu privire la crearea unor State Unite ale Europei, discuții relansate în mod oficial în anul 2012 prin discursul președintelui Comisiei Europene⁶.

În definirea structurii economiei mondiale ca întreg, unități de analiză importante, alături de statele naționale, sunt considerate organizațiile internaționale (cu vocație mondială sau regională), grupurile de interese transnaționale (cum ar fi uniunile sindicale sau unele grupări ecologice) și, mai ales, corporațiile multinaționale.

La rândul lor, **abordările atomiste** pornesc de la constatarea că statul național ca formă de comunitate umană este departe de a fi la apusul existenței sale, cel mai bun argument în acest sens fiind chiar faptul că în Europa sfârșitului de secol XX

⁴ Jan Timbergen în Development Planning; citat de G.Meier în International economics – The Theory of Policy, Oxford University Press, New York, 1980.

⁵ Peter Druker, Profound Changes in World Economy, Foreign Affairs, 1986.

⁶ José Manuel Durão Barroso, State of the Union 2012 Address, SPEECH/12/596, 12 September 2012

au apărut mai multe state naționale noi : Cehia și Slovacia, statele din fosta Iugoslavie (Croatia, Slovenia, Bosnia-Herțegovina, Macedonia, etc.).

Și aceste abordări au căpătat o viață nouă în contextul perioadei post-criză deoarece în 2012 există curente care se manifestă explicit în favoarea unor entități regionale ca elemente de organizare politică, socio-culturală și geografică. Un exemplu clar este Catalonia care dorește o autonomizare în raport cu Spania, dar astfel de orientări se pot identifica și în Belgia, Marea Britanie sau Italia, pentru a da doar câteva exemple.

Abordarea atomistă a cunoscut, la rândul său, mai multe variante, între care pot fi remarcate cele două extreme:

- **particularismul;**
- **universalismul.**

Viziunea particularistă admite structuri de dezvoltare diferite atât în ceea ce privește direcția schimbării, cât și în privința intensității acesteia. În acest fel economia mondială apare ca o mulțime de elemente caracterizate prin trăsături și forme politice și culturale diferite.

Viziunea universalistă susține, la rândul său, că elementele caracterizate de forme politice și culturale similare sau reciproc asimilate se dezvoltă după aceeași lege, în final formele de organizare socială tinzând să devină convergente. În această viziune economia mondială este compusă din elemente foarte asemănătoare, deși încă separate. Această devenire este similară cu procesul de filiație a ideilor științifice urmărit de Schumpeter, proces „...prin care efortul de a înțelege fenomenele economice generează, dezvoltă și destramă structurile analitice într-o succesiune nesfârșită”.⁷

Din punct de vedere practic, în literatura de specialitate se pot întâlni o multitudine de interpretări mai mult sau mai puțin explicite date conceptului de economie mondială.

Astfel, se constată că mulți autori de limbă engleză folosesc termenul de „world economy” în sens de raporturi economice desfășurate pe plan mondial. De asemenea, se remarcă faptul că toate organismele internaționale și institutele de cercetări utilizează termenul de economie mondială atunci când vorbesc de conjunctura acesteia sau de evoluția producției unui produs dat în sensul însumării rezultatelor de la nivel național.

⁷ Joseph Schumpeter, History of Economic Analysis, George Allen Unwin Ltd., 1963